

All AI pictures are by Dall-E

Oneerlijk gezegd...

De waarheid boven tafel:
strategieën voor een eerlijke
medische beoordeling

Dr. Sophie van der Zee

Universitair docent
Gedragseconomie
Erasmus Universiteit Rotterdam

vanderzee@ese.eur.nl

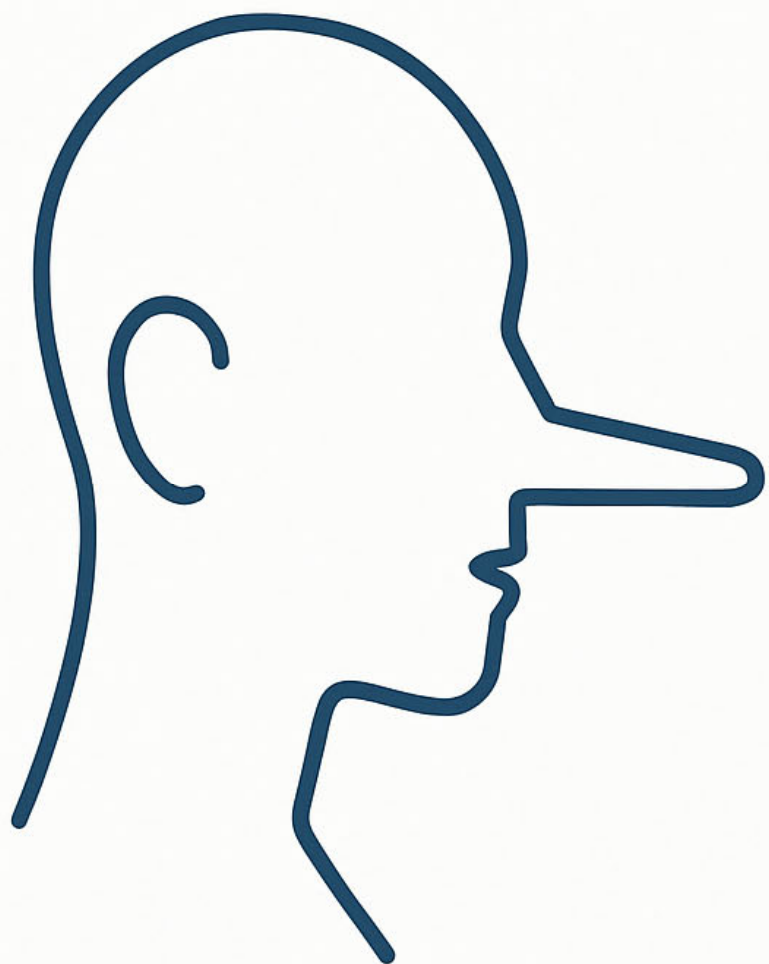
Oprichter Deception Research Society

DECEPTICON 2015

info@deceptionresearchsociety.org

**DECEPTION
RESEARCH
SOCIETY**

LEUGENS

Wat is liegen?

“Een succesvolle of onsuccesvolle poging om, zonder waarschuwing vooraf, een beeld te creëren in de ander waarvan de zender denkt dat die niet waar is”

Vrij, 2008

Hoe liegen we?

1. Fabriceren
2. Verzwijgen
3. Maximaliseren / overdrijven
4. Minimaliseren / kleiner maken

Hoe liegen we?

Tegen de dokter; in totaal

1. Volledig eerlijk (3%)
2. Informatie achterhouden /
dubbelzinnigheid gebruiken (85%)
3. Fabricatie (33%)

Hoe liegen we?

Tegen de dokter: specifiek

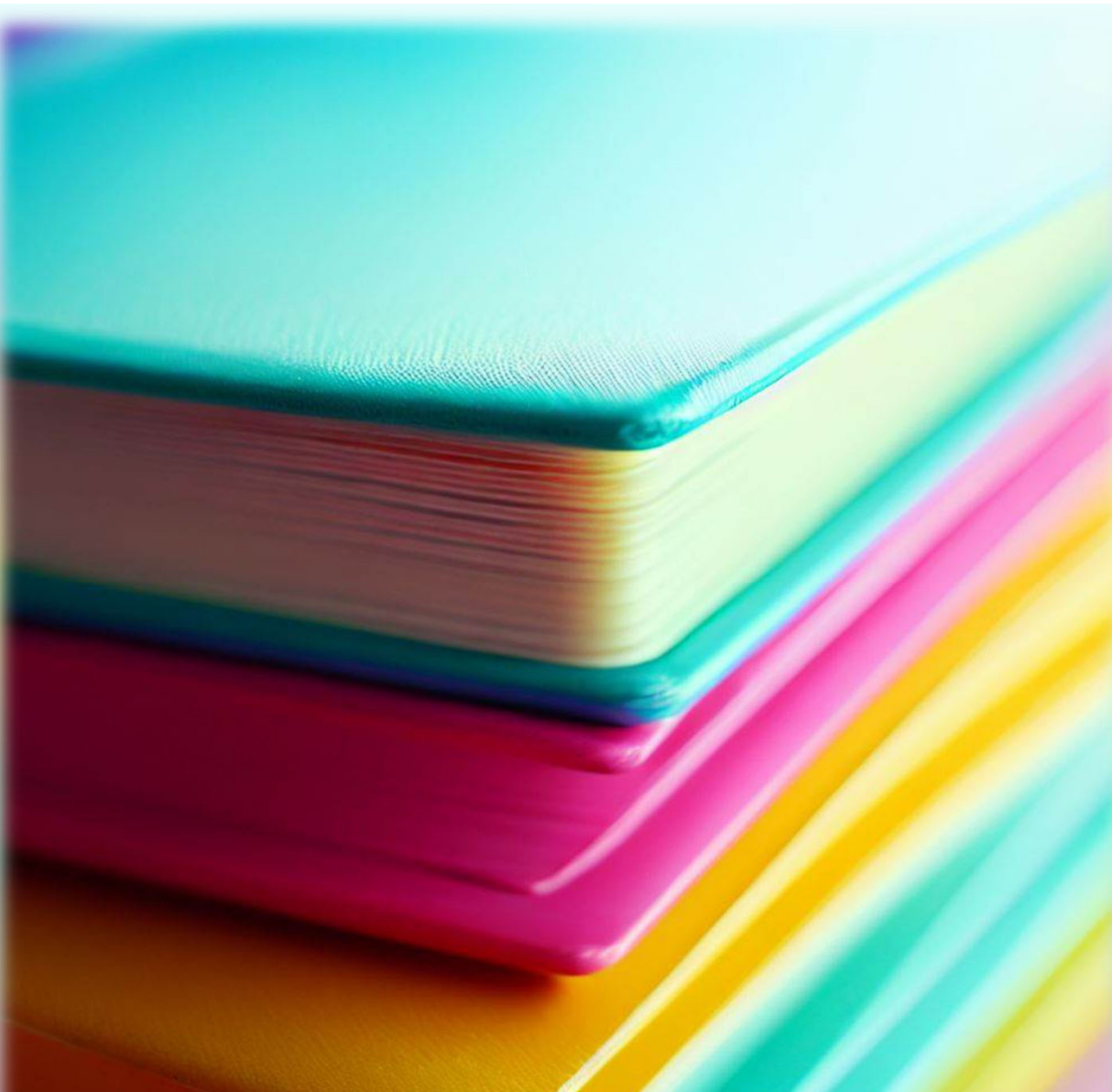
1. Sommige symptomen benadrukken (73%)
2. Sommige symptomen verzwijgen (59%)
3. Informatie verzwijgen (39%)
4. Symptomen afzwakken (29%)

Hoe zouden we liegen? Tegen verzekeringsarts en bedrijfsarts

1. Klachten minimaliseren
2. Klachten overdrijven
3. Functioneren onderschatten
4. Therapietrouw/medicijngebruik verkeerd weergeven
5. Medische informatie achterhouden
6. Werkdruk of arbeidsconflict ontkennen
7. Privébelasting achterhouden

hypothetisch

Hoe vaak liegen we? Zelf-rapportage – 24u

- 1-2 leugens per dag
- 50% liegt
- Prolific liars: 25% van de leugens werd verteld door 1% van de leugenaars

Hoe vaak liegen we?

**Zelf-rapportage –
dagboek**

- 1-2 leugens per dag
- Bijna iedereen liegt

DePaulo et al., 1996; George & Robb, 2008; Serota et al., 2022

Hoe vaak liegen we? Experimenten

- 10-min gesprek:
 - 60% loog
 - 1.75 leugens per gesprek
- Sollicitatiegesprek
 - 81% loog
 - 2.19 leugens per gesprek

Feldman et al., 2002; Weis & Feldman, 2006

Waarom liegen we?

Kinderen

1. Om iets niet te hoeven doen
2. Om iets te krijgen wat je wilt
3. Om ergens mee weg te komen
4. Om iets geheim te houden

Waarom liegen we?

Volwassenen

1. **Om iets niet te hoeven doen**
2. Om ergens niet over te hoeven praten
3. Om een ander te beïnvloeden
4. Zodat de ander zich geen zorgen maakt

Waarom liegen we?

Op de werkvloer

1. Om een fout te verbergen
2. Om sociale redenen / niet onbeleefd te zijn
3. Impressie management
4. Om een ander te helpen

Unsplash, getty images

Waarom liegen we? Tegen de dokter

1. Denk dat symptomen vanzelf weggaan
2. Denk dat symptomen niet serieus zijn
3. Gênant
4. Slechte gewoontes
5. Beschermen privacy
6. Informatie niet relevant
7. Niet de zaak van de arts
8. Bang dat het ernstig is
9. Bang voor meer onderzoeken

Burgoon et al., 1994

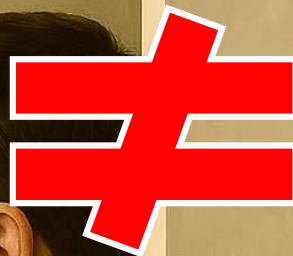
Waarom zouden we liegen? Tegen verzekeringsarts en bedrijfsarts

Extra: Winst te behalen met liegen

1. Financiële compensatie
2. Uitkering
3. Werkactiviteiten beïnvloeden
4. Werkdruk vermijden
5. Ontslag voorkomen
6. Re-integratie beïnvloeden

hypothetisch

Ik ben een
eerlijk
persoon

Ik heb **iets**
oneerlijks
gedaan

Ethische dissonantie

Ik ben **geen**
eerlijk
persoon

Ik heb **iets**
oneerlijks
gedaan

Congruent, maar
onsympathiek

Ik ben een
eerlijk
persoon

Ik heb **niets**
oneerlijks
gedaan

Congruent
en sympathiek

Fudge factor

Meer weten?

[AGENDA](#)[CONGRESSEN](#)[DOCENTEN](#)[OVER ONS](#)[CONTACT](#)[MIJN BRAINFEEED](#)

JE KOMT
VERDER ALS
JE DENKT

NOG 18 PLAATSEN

Masterclass

Bij de neus ...

De waarheid over liegen en leugendetectie

MEER DATA

Bij de neus ...

donderdag 16 & vrijdag 17 april 2026
Sophie van der Zee

Locatie: Landgoed Lauswolt
Accreditatie: 12 ABAN-punten toegekend
Deelnemers: Maximaal 20 deelnemers
Kosten: € 1.595

INSCHRIJVEN

IK HEB EEN VRAAG

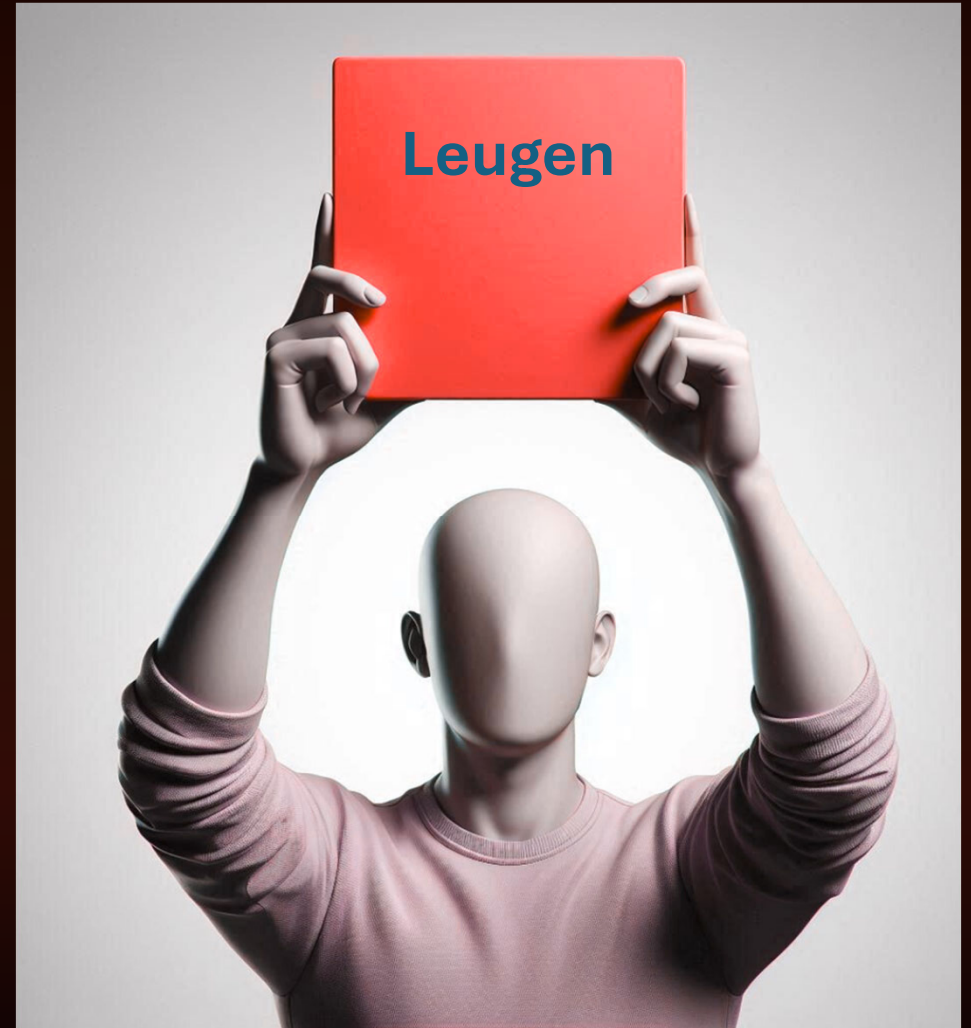

1. Iedereen liegt, tussen de 2x per dag of 2x per gesprek
2. We liegen door te fabriceren, verzwijgen, maximaliseren en minimaliseren
3. We liegen vooral om iets niet te hoeven doen of om ergens mee weg te komen
4. Tegen de arts benadrukken of verzwijgen we symptomen en relevante informatie
5. Omdat we denken dat het niet serieus of relevant is, uit privacy overwegingen, schaamte of bang voor gevolgen

LEUGEN- DETECTIE

Hoe goed kun jij een leugen herkennen?

► Rotterdamse onderzoeker herkent een échte leugenaar

Zo kun je iemand goed ontmaskeren

Een leugentje om bestwil lijkt onschuldig, maar hoe weet je of iemand je écht in de maling neemt? Volgens Sophie van der Zee, universitair docent en rechtspsycholoog aan de Erasmus School of Economics, zijn sommige leugenaars gevaarlijker dan we denken. Ze ontwikkelden onlangs de app *BestLiar*, waarmee je kunt testen hoe vaardig je bent in het ontmaskeren van leugens.

Barbara de Jong
Rotterdam

Iedereen liegt wel eens. Denk aan een niet gemeend compliment of jezelf net wat beter voordoen dan je bent. Vooral tijdens dates of sollicitatiegesprekken wordt de waarheid vaak wat opgerekt. Maar sommige leugens hebben grotere gevolgen, zoals bedrog binnen een relatie of zelfs het verdoezelen van een misdaad. Hoe kun je zulke leugens herkennen?

Sophie van der Zee heeft een achtergrond in psychologie, economie en computerwetenschappen. Ze onderzoekt al jaren misleiding en oneerlijk gedrag. Volgens Van der Zee liegen we vaker dan

we zelf denken of toegeven. Hoewel veel mensen geloven dat ze een leugen doorzien, blijkt dat in de praktijk moeilijker dan gedacht.

▲ Onderzoeker Sophie van der Zee. FOTO ANGELIEK DE JONGE

Toch zijn er signalen waarop je kunt letten.

Van der Zee stelt dat leugenaars vaak bewust hun gedrag aanpassen om betrouwbaar over te komen. Ze lijken nerveuzer, trekken hun kin omhoog, duwen hun lippen op elkaar én ze maken opvallend veel oogcontact. „Veel mensen denken dat leugenaars weggijken, maar het tegenovergestelde is vaak waar”, zegt ze. „Ze kijken je juist lang aan om te controleren of je hun verhaal gelooft. Onnatuurlijk oogcontact kan daarom een teken van liegen zijn.”

Ook vertellen leugenaars vaak uitgebreide verhalen met irrelevante details die lastig te verifiëren zijn. „Ze vertellen bijvoorbeeld veel over wat ze vóór of ná een gebeurtenis deden, of noemen onbelangrijke zaken. Iemand die de waarheid spreekt, voelt zich zeker genoeg om te zeggen: ‘Dat weet ik niet.’”

Volgens Van der Zee zijn er meerdere verklaringen waarom leugenaars zich anders gedragen. „Het is vaak moeilijker dan ge-

▲ De app *BestLiar*, die leert leugenaars te herkennen.

FOTO BESTLIAR

woon de waarheid vertellen. Maar wie vaker liegt, wordt er mogelijk wel beter in. Ook zorgt liegen voor meer stress en angst. Wie narcistische of psychopatische trekjes vertoont, heeft daar juist weer minder last van.”

Hoe vaak mensen liegen, wordt vaak onderschat. Wanneer hen wordt gevraagd hoe vaak ze liegen, denken de meeste mensen dat dit gemiddeld twee keer per dag gebeurt, zo blijkt uit onderzoek van Van der Zee. Een onderzoek van Weiss & Feldman (2006) toonde aan dat mensen in een gesprek van

tien minuten al gemiddeld twee leugens vertellen. „Dit zijn meestal relatief onschuldige leugentjes, zoals beweren dat ze een bepaald boek hebben gelezen om een betere indruk te maken.”

Nu wil Van der Zee weten hoe leugengedrag zich over langere tijd ontwikkelt. Blijven leugenaars zich hetzelfde gedragen, of passen ze hun gedrag aan? En worden mensen beter in het herkennen van leugens naarmate ze meer oefenen? Om deze vragen te beantwoorden, ontwikkelde ze samen met de Universiteit Utrecht de game-app *BestLiar*.

Korte filmpjes

Met de app kunnen spelers korte filmpjes bekijken en aangeven of de persoon in beeld de waarheid spreekt of liegt. Daarnaast kunnen gebruikers zelf een video opnemen waarin ze een afbeelding beschrijven, waarbij ze mogen kiezen of ze de waarheid vertellen of liegen.

Wie leugenaars succesvol ontmaskert, verdient punten en klimt op de ranglijst. Je kunt ook een eigen poule aanmaken, zodat je kunt testen hoe goed je de leugens van je vrienden en collega's kunt detecteren.

Wat deze app bijzonder maakt, is dat hij toegankelijk is voor een breed publiek. „We verzamelden nu data die een veel bredere afspiegeling is van de bevolking.”

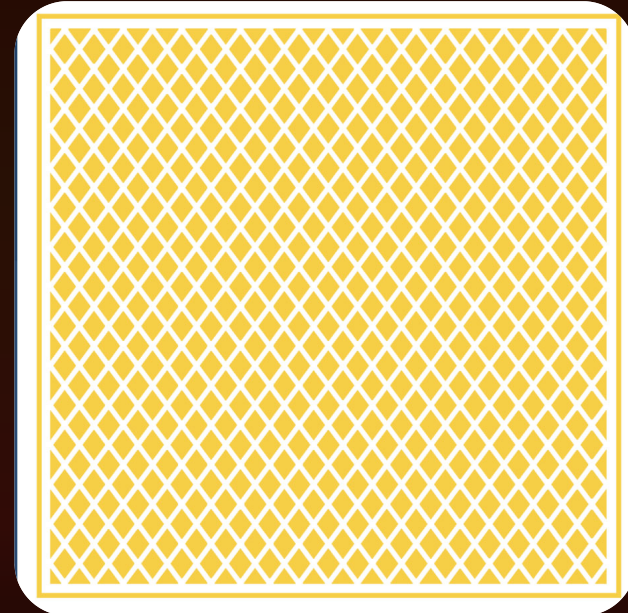
Waarheid

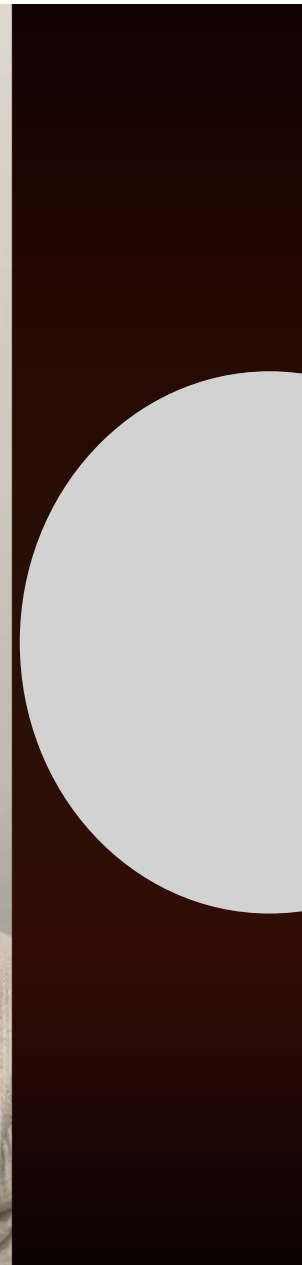
Beschrijf de afbeelding
'peperkoekkoning'

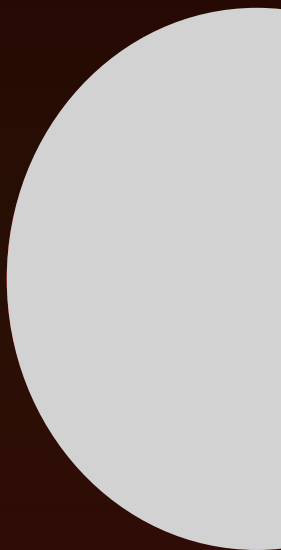

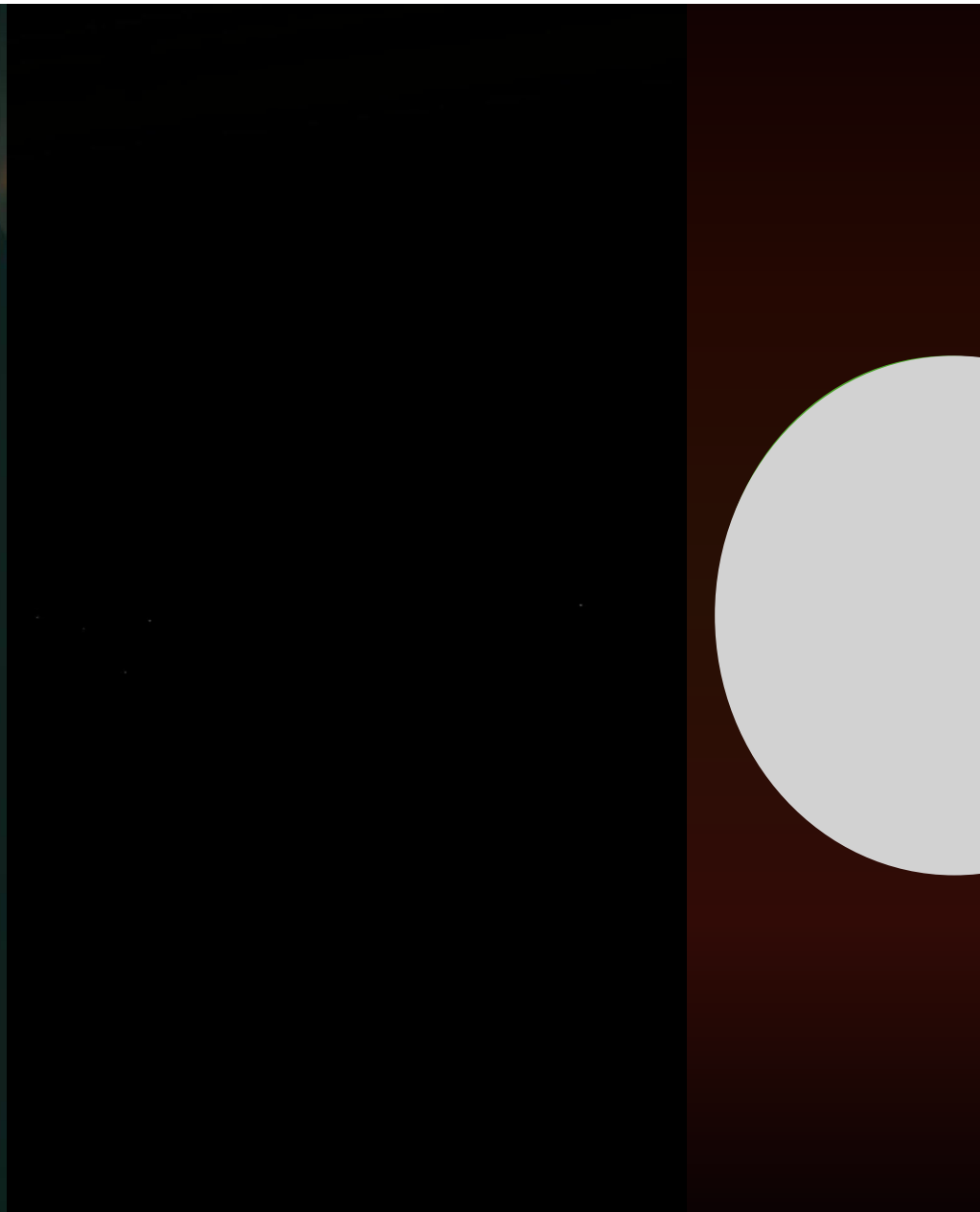
Leugen

Beschrijf de afbeelding
'peperkoekkoning'
alsof je die hebt gezien

Leugendetectie door mensen

1. Onderzoek met 50% leugens en 50% waarheden
2. Gokken = 50%
3. Leken = 54%
4. Ouders = 53%
5. Professionals = 55%
6. Training = klein positief effect

Oorzaken leugenachtig gedrag

1. Cognitieve belasting
2. Emoties (angst, schuldgevoel, schaamte)
3. Beheersen van (leugenachtig) gedrag

Voorbeelden leugenachtig gedrag

1. Pupilverwijding
(cognitieve
belasting)
2. Hogere toonhoogte
(emotie)
3. Minder friemelen
(beheersing)

Leugendetectie is moeilijk

1. Truth bias
2. Letten op
verkeerde signalen
3. Signalen zijn zwak
4. Signalen kunnen
ook door andere
factoren worden
veroorzaakt

Beter leugens detecteren:

1. Stel de juiste vragen
2. Verzamel bewijsmiddelen en zet ze strategisch in
3. Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

Beter leugens detecteren:

1. Stel de juiste vragen
2. Verzamel bewijsmiddelen en zet ze strategisch in
3. Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

1.

Stel de juiste vragen

- Omgekeerde volgorde
- Specifieke of onverwachte vragen
- Verifieerbare details
- Devil's advocate
- Collectief interviewen

Omgekeerde volgorde

Waarheidssprekers
kunnen 'teruglopen' in
hun geheugen

Mensen verzinnen een
verhaal in
chronologische volgorde

Moeilijker voor
leugenaars

Specifieke of onverwachte vragen

Waarheidssprekers
kunnen informatie
opzoeken in hun
geheugen

Leugenaars bereiden hun
leugen en eventuele
vragen voor

Moeilijker voor
leugenaars

Verifieerbare vragen

Leugenaars willen details geven omdat verklaringen met veel details eerder worden geloofd

Leugenaars vermijden het geven van details die gecheckt kunnen worden

Vraag naar verifieerbare details → leugenaars geven minder verifieerbare details

Devil's advocate

Waarheidssprekers gaan
ervan uit dat ze worden
geloofd

Leugenaars willen de
ander niet op ideeën
brengen

Leugenaars prikken
minder gaten in hun
eigen verhaal

Collectief interviewen

Waarheidssprekers hebben elk hun eigen interpretatie

Leugenaars hebben hun verhaal op elkaar afgestemd en willen detectie vermijden

Waarheidssprekers onderbreken en corrigeren elkaar vaker dan leugenaars

Beter leugens detecteren:

1. Stel de juiste vragen
2. **Verzamel bewijsmiddelen en zet ze strategisch in**
3. Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

2.

**Verzamel
bewijsmiddelen en zet
ze strategisch in**

- Wanneer inzetten?
- Hoe inzetten?
- Confronteren

Wanneer inzetten?

Eerst de verdachte zijn
verhaal laten doen
(free recall)

Bewijsmiddelen laat
en/of **stapsgewijs**
introduceren

Hoe inzetten?

Van vaag naar precies

Van zwak naar sterk

Confronteren

Eerst de verdachte zijn
verhaal laten doen
(free recall)

Wijs de verwachte op
inconsistentie **met**
bewijsmiddelen

Vraag om de
inconsistentie uit te
leggen (hoe verklaar je..)

Beter leugens detecteren:

1. Stel de juiste vragen
2. Verzamel bewijsmiddelen en zet ze strategisch in
3. **Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren**

3.

Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

- Waarom zelf terughoudend zijn?
- Heuristieken
- Technologie

3.

Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

- **Waarom zelf terughoudend zijn?**
- Heuristieken
- Technologie

Waarom zelf terughoudend zijn?

Er is geen menselijke neus van
Pinoccio

Liegen heeft alleen indirect effect op
gedrag

Effecten zijn zwak

Effecten kunnen andere oorzaken
hebben

Mensen zijn, ondanks ervaring en
training, niet goed in leugendetectie

3.

Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

- Waarom zelf terughoudend zijn?
- **Heuristieken**
- Technologie

Heuristieken

Vuistregel om
leugendetectie te
versimpelen

Negeer de meeste
informatie

Hoe gedetailleerd is een
verklaring?

Perifere details

Leugenaars zeggen zo
min mogelijk over
datgene waar ze over
liegen

Leugenaars geven details
over randzaken

Vraag door naar de kern

Sensorische details

Leugenaars hebben de
gebeurtenis niet
meegemaakt

Leugenaars noemen
minder sensorische
details

Smaak, geur, geluid,
gevoel, beeld

3.

Gebruik heuristieken of technologie om leugenachtig gedrag te interpreteren

- Waarom zelf terughoudend zijn?
- Heuristieken
- **Technologie**

Automatisch lichaamsbeweging meten

De meeste mensen
bewegen meer als ze
liegen dan wanneer ze
de waarheid vertellen

Dit geldt voor alle
lichaamsdelen

Van der Zee et al., 2019, 2021, 2024

[illegible]

Leugenaars ervaren meer cognitieve belasting

Leugenaars ervaren meer negatieve emoties

Leugenaars nemen meer afstand

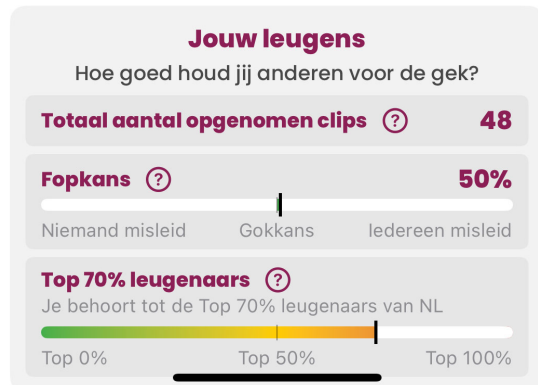
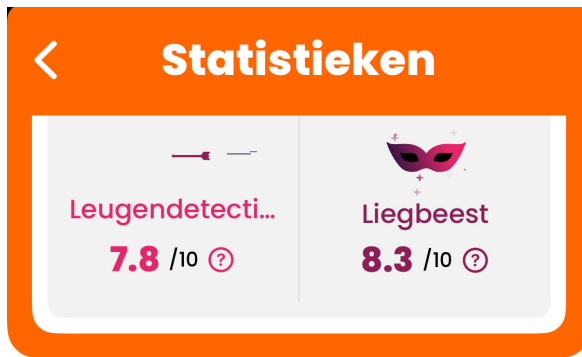
Van der Zee et al., 2022

Clipjes opnemen en beoordelen

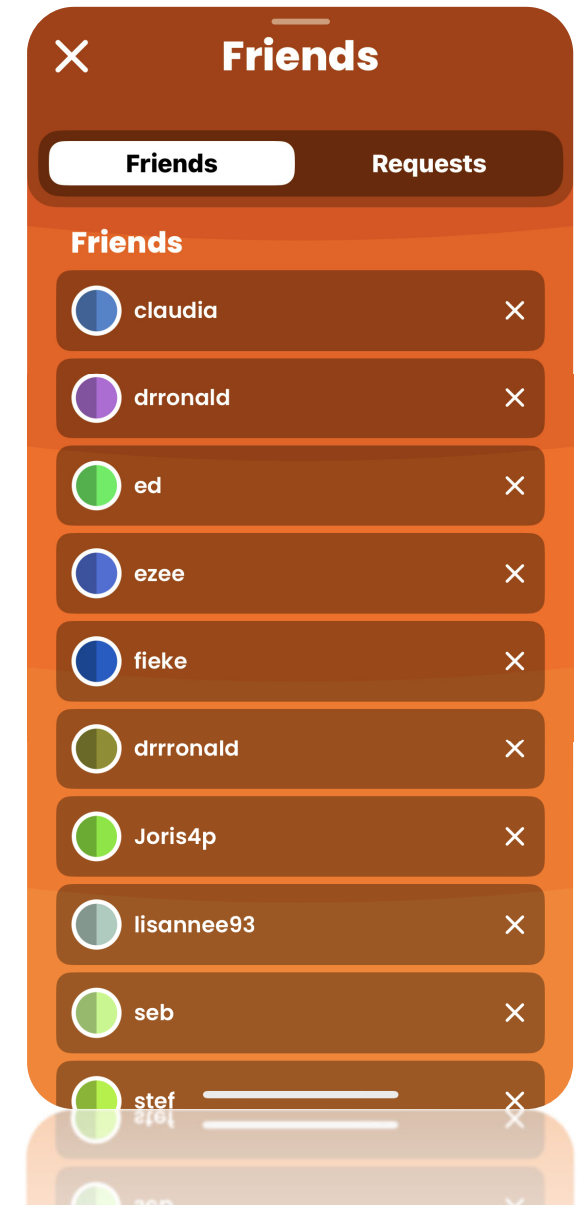
Testen hoe
betrouwbaar je
overkomt en hoe
goed je leugens
kunt herkennen

Testen wie van je vrienden of collega's de beste leugendetector is?

Poule starten met je vrienden

**Benieuwd hoe goed
kun jij een leugen
kunt herkennen?**

**Download nu de
app en speel mee!**
(iPhone / iPad)

